

30 let úspěšné mezinárodní spolupráce na Labi.

Rozhovor s Petrem Kubalou

Pavel Pešout

Dne 8. října 1990 byla v Magdeburku podepsána za účasti ministrů životního prostředí České a Slovenské Federativní Republiky, Spolkové republiky Německo a zástupce Evropského společenství „Dohoda o Mezinárodní komisi pro ochranu Labe“ (MKOL). Připomínáme si tak 30 let její činnosti zejména na úseku ochrany vod, povodňové ochrany, ochrany před ha-

varijním znečištěním a v posledních letech i na úseku ochrany před suchem a nedostatkem vody v rámci celého mezinárodního povodí Labe. Od začátku roku 2017 je prezidentem MKOL Petr Kubala, který v současnosti patří mezi osobnosti nejvýrazněji ovlivňující vodohospodářský obor u nás. Proto jsme ho požádali o rozhovor nejen k výročí MKOL.

Třicáté výročí již vybízí k bilancování; MKOL se nejprve soustředil na odstranění znečištění Labe, později na snížení nebezpečí povodní. Jak hodnotíte výsledky spolupráce v obou oblastech?

Ano, koncem osmdesátých let 20. století patřilo Labe k nejvíce znečištěným řekám v Evropě. Proto první aktivity MKOL, po jejím založení v říjnu 1990, byly směřovány hlavně na snižování znečištění způsobeného komunálními a průmyslovými odpadními vodami, na výstavbu komunálních čistíren odpadních vod, na zlepšení jakosti vody a ekologických poměrů v povodí Labe.

Aktivity na národních úrovních byly podpořeny na mezinárodní úrovni vybudováním mezinárodního varovného a poplachového systému k hlášení případů havarijního znečištění vod a vybudováním mezinárodní měřicí sítě, v které se jakost vody sleduje na základě společně dohodnutého mezinárodního programu měření.

V prosinci 2000 vstoupila v platnost Rámcová směrnice o vodách, která pro česko-německou spolupráci v povodí Labe přinesla nové podněty. K dosažení cílů Rámcové směrnice o vodách byly zpracovány Mezinárodní plány oblasti povodí Labe na období 2010–2015 a 2016–2021, v současné době se připravuje mezinárodní plán na období 2022–2027.

Ochrana před povodněmi představuje významnou oblast činnosti MKOL již od poloviny

Petr Kubala. Foto archiv Petra Kubaly

devadesátých let 20. století. Nejprve byly zpracovány analýzy hydrologických aspektů vzniku povodní a jejich předpovědi, z kterých vycházela Strategie povodňové ochrany v povodí

Labe z roku 1998. V roce 2001 bylo provedeno zmapování stávající úrovně povodňové ochrany v povodí Labe. Poznatky a zkušenosti z povodně v srpnu 2002 byly zapracovány do Akč-

ního plánu povodňové ochrany v povodí Labe, který byl realizován v letech 2003–2011.

Mezinárodní koordinace a vzájemná spolupráce v povodí Labe při implementaci evropské Povodňové směrnice z roku 2007 se uskutečňují pod zastřešením MKOL. V této souvislosti bylo v roce 2011 provedeno předběžné vyhodnocení povodňových rizik v povodí Labe, v roce 2013 byly zveřejněny mapy povodňového nebezpečí a povodňových rizik a v prosinci 2015 zveřejněn první Mezinárodní plán pro zvládání povodňových rizik v oblasti povodí Labe. V současné době se připravuje návrh tohoto plánu na období 2022–2027.

Dle mého názoru tedy Mezinárodní komise pro ochranu Labe za dobu své třicetileté existence významně přispěla ke zlepšení kvality vody a ke zvýšení ochrany vod v celém mezinárodním povodí Labe. Třicet let činnosti MKOL se vyznačuje rovněž vynikající a úspěšnou česko-německou spoluprací. Snažíme se směřovat členské státy MKOL, aby v rámci své administrativy využívaly výstupy a doporučení MKOL v těch oblastech, které jsou pro naši činnost relevantní. Jak říká Evropská vodní charta z roku 1968, hospodaření s vodními zdroji by se mělo provádět v rámci přirozených povodí, a ne v rámci politických a správních hranic, včetně toho, že voda nezná administrativně správních hranic a jako společný zdroj vyžaduje mezinárodní spolupráci. Jsem přesvědčen, že přesně tyto požadavky, spolu s dalšími požadavky aktuálně platných evropských směrnic, činnost MKOL perfektně naplňuje.

Stalo se v posledních letech společným tématem také nakládání s vodou v povodí Labe v souvislosti s periodou sucha?

Možná vás to překvapí, ale povodí Labe patří ve střední Evropě k oblastem s nejméně dostupnými vodními zdroji na jednoho obyvatele. Proto je v celém povodí věnována velká pozornost bilancím vodního režimu a z toho odvoditelným případným změnám vodních toků a jejich využívání. V rámci MKOL jsou již od devadesátých let minulého století společně vyhodnocovány hydrologické charakteristiky Labe a jeho významných přítoků. Velká pozornost je věnována analýzám mimořádných situací, tedy nyní i suchému období od roku 2014. Vzhledem k tomu, že se v povodí Labe nachází více než 300 vodních nádrží s objemem nad 0,3 mil. m³, jejichž celkový

Petr Kubala, narozen 15. dubna 1964 v Praze
RNDr. Petr Kubala je generálním ředitelem Povodí Vltavy, státní podnik.

Vystudoval obor hydrogeologie a inženýrské geologie na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity v Praze. V roce 1987 nastoupil do Výzkumného ústavu vodohospodářského jako odborný asistent. Řadu let pak pracoval jako výzkumný pracovník na vedoucí pozici. V roce 1995 nastoupil do státního podniku Povodí Vltavy.

Je předsedou představenstva Svazu vodního hospodářství ČR, z. s., členem monitorovacího výboru OP ŽP, členem redakční rady VTEI, předsedou Rady Vodního domu, člen stálé komise Senátu PČR VODA-SUCHO, spolupředsedou Meziresortní komise VODA-SUCHO a prezidentem Mezinárodní komise pro ochranu Labe (MKOL).

objem přesahuje 4 mld. m³, je posuzování vlivu vodních děl významnou součástí těchto analýz. Vyhodnocení minulých let s výskytem sucha dokládají, že vodní díla významně zmírnila dopady sucha, mimo jiné na vodní a na vodu vázané ekosystémy, díky nadlepšování průtoků. Například v polovině srpna 2018 se průtoky v hraničním profilu pohybovaly okolo 80 m³.s⁻¹, přičemž bez nadlepšování průtoků z vodních nádrží by byl průtok pouze poloviční. Období sucha, které trvá od roku 2014, se projevilo v celém povodí Labe, proto byly mezi významné problémy nakládání s vodami při aktualizaci Mezinárodního plánu oblasti povodí Labe zařazeny také dopady klimatické změny.

Jednou z priorit MKOL je řešení ovlivnění říčního kontinua, limitující distribuci sedimentárního materiálu podélným profilem Labe, protože na ní přímo závisí vznik a dynamika říčních náplavů. Jaký je aktuální návrh řešení ze strany MKOL?

MKOL se problematikou sedimentů z hlediska hydromorfologie začala intenzivněji zabývat v souvislosti s naplňováním Rámcové směrnice o vodách. K dosažení dobrého ekologického stavu vod totiž přispívá pokud možno přirozená a lidskou činností neovlivněná morfologie toku. A při utváření koryt vodních toků, a tím také stanovišť pro vodní organismy, hrají sedimenty zásadní roli.

V roce 2014 zveřejnila MKOL svoji Koncepti pro nakládání se sedimenty, která se vedle

problematiky kvality sedimentů z hlediska obsahu znečišťujících látek zaměřuje také na hydromorfologické aspekty sedimentů. Zde Koncepte jmenuje hlavní příčiny neuspokojivého stavu Labe z hydromorfologického hlediska a doporučuje, aby jejich odstranění nebo snížení bylo přednostně bráno v úvahu při návrhu konkrétních opatření. Koncepte MKOL pro nakládání se sedimenty je důležitým podkladem pro návrh plánů povodí a programů opatření na národní úrovni a její naplňování je v MKOL pravidelně sledováno.

Pro přírodní biotopy a druhy svým výskytem vázané na vodní toky je zásadní možnost migrace. Řada strategických dokumentů obsahuje plány zprostupňování migračních překážek na tocích. Proč se je (i přes dostupnou finanční podporu z veřejných zdrojů) nedaří naplňovat?

Já bych neřekl, že se tyto plány nedaří naplňovat. Spíše bych řekl, že se je nedaří naplňovat tak rychle, jak bychom si představovali a jak je potřeba. Například dolní úsek Berounky je rozčleněn jedenácti jezy, z nichž šest je migračně neprostupných a pět je opatřeno rybími přechody. První rybí přechody se zde objevily cca před deseti lety, a to ve třech po sobě jdoucích profilech – od Berouna do Nižboru. V roce 2015 byl migračně zprostupněn první jez od soutoku s Vltavou, jez Černošice. Realizace technického rybího přechodu byla součástí rozsáhlé akce na rekonstrukci jezu. Letos jsme dokončili zprůchodnění profilu Řevnice, kde jsou hotové dva rybí přechody. Všechny uvedené stavby byly vybudovány s využitím prostředků Operačního programu Životní prostředí.

Vlastní výstavbu komplikuje několik faktorů. Jedním z nich, ale zcela zásadním, je složité a zdlouhavé vypořádávání majetkoprávních vztahů s vlastníky pozemků dotčených stavbou. Další omezující podmínkou je existence stávajících platných povolení k nakládání pro jiné uživatele v daném profilu, tedy potenciální nedostatek průtoku vody pro plánovaný rybí přechod. Další podstatná skutečnost v této věci je, že řada migračních překážek/jezů není ve vlastnictví státu, ale je v majetku soukromých fyzických či právnických osob.

Opakovaně zdůrazňujete, že pro zmírňování dopadů povodní a sucha je třeba současně využívat oba hlavní přístupy, tedy obnovu vo-

Petr Kubala. Foto archiv Petra Kubaly

dozáržných schopností krajiny a akumulaci ve vodních nádržích. Budou se i správci vodních toků více zapojovat do projektů realizovaných mimo významné vodní toky, v ploše povodí?

Ano, toto neustále zdůrazňuji a je to dle mne zcela logický a zcela nezbytný přístup, který jako jediný dokáže zmírnit negativní dopady obou zmiňovaných hydrologických extrémů. Státní podnik Povodí Vltavy, z pozice správce povodí, se do takovýchto projektů výrazně zapojuje. Uvedu konkrétní případy. Ve smyslu potřeby zvýšení retence vody v krajině a zlepšení jakosti vody jsme zadali u odborných organizací zpracování projektu „*Příprava listů opatření typu A lokalit plošného zemědělského znečištění pro plány dílčích povodí*“. Projekt byl zpracován v období 2015–2019 a jeho výstup obsahuje identifikaci cca 3000 opatření. Od května 2018 byl speciálně pro povodí vodárenské nádrže Švihov na Želivce řešen další projekt „*Přírodě blízká a technická opatření na zemědělské půdě v povodí VN Švihov na Želivce*“, kdy požadavkem Povodí Vltavy bylo projednání návrhů se zemědělskými subjekty hospodařícími v řešeném povodí.

Dalším příkladem je zpracování studie přírodě blízkých opatření zaměřených mimo jiné na retenci vody v krajině, snížení eroze atd. v povodí Rakovnického potoka, ve vazbě na komplexní řešení problematiky sucha v po-

vodí Rakovnického potoka. Toto komplexní řešení zahrnuje nejen přírodě blízká opatření v povodí a na vodních tocích, ale i výstavbu dvou malých vodních nádrží a převod vody do povodí z povodí Ohře.

Zcela odpovědně říkám, že se snažíme a děláme, co můžeme.

Za éry socialismu bylo upraveno tisíce kilometrů drobných vodních toků. Dnes zde ve velkém probíhají renaturační procesy. Jak k nim přistupuje Povodí Vltavy s. p.?

Úpravy koryt vodních toků sahají do středověku, tak jak člověk osídloval krajinu. K nejintenzivnějšímu „zkrácení vodních toků“ či k jejich napřimování došlo v období od druhé poloviny 19. století do poloviny 20. století. Nejedná se tedy výhradně o činnosti prováděné v období čtyřiceti let socialismu, a tudíž i „náprava“ tohoto stavu není jednoduchá a vždy plně realizovatelná. Ještě bych v této souvislosti podotkl, že doposud řešíme zejména revitalizace vodních toků, a pokud se týká renaturace vodních toků (samovolné přírodní procesy), tak nám k tomuto otevírá prostor teprve novela vodního zákona, která by měla být účinná od ledna 2021. Osobně spolu se svou kolegyní a dalšími kolegy z Ministerstva životního prostředí a Ministerstva zemědělství jsem se podílel na senátním pozměňovacím návrhu, který právě tyto renaturace legislativně umožní.

Podle evropského plánu obnovy přírody do roku 2030, má být dosaženo dobrého stavu povrchových vod také revizí nastavení minimálních průtoků a povolení odběrů povrchových a podzemních vod. Jaký postup řešení byste navrhoval v ČR?

Asi nebudu z vašeho pohledu ten ideální člověk, kterého se na minimální zůstatkové průtoky ptáte... K případné revizi minimálních zůstatkových průtoků je nutno v podmínkách České republiky přistupovat velmi obezřetně. Důvodem je omezená dostupnost a množství vodních zdrojů, které jsou u nás k dispozici, a také již více než pět let trvající období sucha a různé výhledové klimatické scénáře.

Já osobně bych do stávajícího nastavení systému nezasahoval. Vycházím z úvahy, že v souvislosti se současným využíváním minimálních průtoků nadlepšování průtoků ve vodních tocích pod vodními nádržemi, je stabilizované ve vazbě na vodní a na vodu vázaný ekosystém, na povolené limity vypouštění vyčištěných odpadních vod, zajištění odběrů vody z vodního toku, komunikace hladin podzemních vod v nivách s hladinou ve vodním toku, kvalitou vody atd., atd. V případě, kdy do tohoto v podstatě ustáleného systému zasáhneme, bude sice v určitém období situace pro vodní a na vodu vázaný ekosystém, i pro další účely, které jsem právě zmínil, lepší z hlediska velikosti průtoků, ale zkrátí se doba, po kterou může být ten průtok zachován. Tím vzniknou výrazné nežádoucí výkyvy a také bude docházet k urychlení odtoku vody z našeho území, a to právě v období, kdy to bude nejméně vhodné, v období sucha a nedostatku vody!

Pokud někde jsou problémy, jako že jsou, a je potřeba je řešit, tak si myslím, že na to již máme dostatečné legislativní nástroje. Kdyby příslušné instituce řádně vymáhaly naplňování podmínek povolení nakládání s vodami a v případech jejich nedodržování uplatnily opatření, která jim legislativa umožňuje, možná by ani nebyla potřeba příprava nového nařízení vlády týkajícího se problematiky minimálních zůstatkových průtoků. Musím říci, že nejenom z naší strany (správců povodí a správců vodních toků) je k tomuto dokumentu celá řada zásadních připomínek, které je před případným schválením tohoto dokumentu bezpodmínečně nutno vypořádat. Pokud by se tak nestalo, velmi vážně by mohlo hrozit, že by dopady takového nařízení vlády byly spíše negativní než přínosem.

Děkuji za rozhovor.

Příroda Kapverdských ostrovů a možnosti její ochrany

Miloslav Kuklík a Václav Zelený

Kapverdské ostrovy v Atlantském oceánu byly pojmenovány podle nejzápadnějšího mysu Afriky (Zelený mys, francouzsky Cabo Verde) ležícího v blízkosti senegalského Dakaru, od něhož jsou vzdáleny západně asi 600 km. Tvoří je především sedm větších ostrovů a spolu s Kanárskými ostrovy, Madei-

rou a Azorami jsou součástí Makaronésie. Od roku 1975 je Kapverdská republika nezávislá a udržuje si silné vazby na Portugalsko. Celková rozloha souostroví dosahuje 4033 km² a osídluje jej na půl milionu obyvatel, přičemž čtvrtina žije v hlavním městě Praia.

Aktivní sopka Pico do Fogo je s 2 829 m n. m. nejvyšším bodem nejen Kapverdských ostrovů, ale i celé západní Afriky: její poslední větší erupce proběhla v roce 2014 a malá erupce počátkem roku 2015. Foto Miloslav Kuklík

